

הרבה אליו ליפשייך

העבודות המותרות והאסורות בשבועית

א. הצגת הנושא

כל ברבי רב יודע של מנת לקבוע אם עבודה מסוימת מותרת בשבועית או אסורה בשבועית, צריך לבחון אם היא בגדיר "אוקמי אילני" או בגדיר "אברוי אילני". עבודות השבחה - "אברוי אילני" אסורות בשבועית, עבודות קיום ושמירת האילן - "אוקמי אילני" מותרות בשבועית. ההסבר המקובל לדין זה הוא, שעבודות האדמה אסורות מדרבן (חוץ מזרעה, זרירה, קצירה ובצירה) ולפיכך הקילו בהן חכמים במקום פסידא, ואסרו עבודות השבחה בלבד. (עינן שוויית משנת יוסף חלק א סימן יב סיק א דיה תנן, הכותב: "הרוי אוקמי אילני ופסידא הינו הרוי")

הסביר זה, שככל עבודה לאוקמי אילני מותרת בשבועית, יסודו בחורי קדש. אחרים רבים סבירו כן, ואציוון רק מקצתם: הראייה קולק (שבת הארץ קוונטס אחרון סימן י, ובудן מקומות), הנר"י טוקצינסקי (פרק ד סימן א), ועוד אחרים רבים: גם החוזן איש סימן ז, וכו' דיה שם שנייה, ובעוד מקומות סבר עקרונית כדעת זו, אולם בהגבלות רבות, כפי שיבואר لكمן. שיטה זו מבוססת על הגמרא בעבודה זורה (ג ע"א). הגמara מקשה על הברייתא האסורה

גיאום ומתריה זיהום :

אלא זיהום אגוזים קא קשיא ליה Mai Shana זיהום דרךי ומאי שנה גיאום דאסור? מי דמי זיהום אוקמי אילנא ושורי, גיאום אברוי אילנא ואסור? שמע, שהעיקרונו הקובע מהן העבודות המותרות ומהן העבודות האסורה, הוא האם העבודה היא לאוקמי אילני או לאברוי אילני.

בניגוד לדעת זו יש אחרים [מקדש דוד סימן נט, ח] בדעת הרמב"ם, אמונה יוסף על הירושלמי (טו ע"ב ד"ה ר"ש), ברית עולם (סימן א סעיפים לד-לה) הטעונים שעבודות גמורות אסורהות אף שנן עבודות ד"אוקמי", והיתר "עבודות דאוקמי" נאמר רק בעבודות שאין

חשיבות.

במאמר זה אנסה להוכיח שפטות המשניות ופשטות הגמara היא כבנה זו. וכך סבירו אף רוב הראשונים. האחרונים הטענים שככל עבודה לאוקמי אילני מותרת בשבועית, מתקשים מад בהסביר המשנה בפרק ב בשבועית. המשנה מונה את העבודות המותרות עד ראש השנה דשביעית, ובין העבודות המנוונות במשנה יש עבודות שנן עבודות "אוקמי אילני" מובהקות. וכך שינו במשנה שבעית פרק ב משנה ב- ז:

זובליין וمعدין במקשות ובמדלעות עד ראש השנה וכן בבית השלחין

מיובילין מפרקין מאבקין מעשין עד ראש השנה... מסקלין עד ראש השנה

מרקנסמין מזרדין מפסلين עד ראש השנה... מזומין את הנטיות וכורכין

אותן וקוטמיו אותן עושים להם בתים... עד ראש השנה...

רוב הראשונים מסבירים שעבודת עישון האסורה בשביעית היא יצירת עין תחת העצים על מנת להרוג את התולעים אוכלות הפירות. הריגת התולעים היא עבודה "אוקמי" ואף על פי כן היא אסורה בשביעית. בשלמא להבנה שעבודה גמורה אסורה אף כשהיא עבודה "אוקמי", לא קשה כלל, כיון שניתן לומר שעישון הוא עבודה גמורה. אולם דעתות כל עבודה לאוקמי מותרת בשביעית, קשה.

אחרונים דנים הרבה בשאלת זו, זה אומר בהמה ואומר בהמה (סיקום השיטות השונות עין כאמור של תרביה יהודית שבב' בתקומין ז, עמוד 49).

ב. דיון בגמרא במועד קטן

בגמרא במועד קטן (ב ע"א) חולקים רבא ואבוי בשאלת: מהן העבודות האסורות מדאוריותה בשביעית. רבא דורש את הפסוק:

"ובשונה השביעית שבת שבתו ייה לארץ שדק לא תזרע וכרמן לא תבצור את ספיח קצירך לא תבצור ואת ענבי ניזרך לא תבצור..." - מכדי זמרה בכלל זרעה ובצירוף, בכלל קצירה لماذا הלכתא כתיבינו רחמנא? למיירה דאהני תולדות מתייבב אהרניא לא מייחיב

רבא סובר שמדאוריותה חייבים על ארבע עבודות בלבד: זרעה זמרה, קצירה ובצירוף, אבוי חולק, ולדעתו חייבים מדאוריותה על כל עבודות האדמה. הגמara מביאה ברייתא, הנמצאת בתורת חנינש בשינויים קלים, ברייתא זו מגדירה את עבודות האדמה האסורה בשביעית, מדאוריותה לטעת אבוי, ומדרבנן לטעת רבא (תורת חנינש פרשת בהר, מועד קטן ג ע"א):

"שדק לא תזרע וכרמן לא תזמור". אין לי אלא זירען וזימורה, מפני לניכוש ולעיזור ולכיסוח? תלמוד לומר "שדק לא כרמן לא" - לא כל מלאכה שבשדק ולא כל מלאכה שבכרמן. מפני שאון מקרסמן ואין מזרדין ואין מפוגנן באילן? תלמוד לומר "שדק לא כרמן לא" - לא כל מלאכה שבשדק ולא כל מלאכה שבכרמן. מפני שאון מובלין ואין מפרקין ואין מאבקין ואין מעשנין באילן? תלמוד לא כרמן לא כרמן לא - כל מלאכה שבשדק לא וכל מלאכה שבכרמן לא. יכול לא יקשה תחת הזיותים ולא יעדר תחת הגפינים ולא ימלא נקעים מים ולא יעשה עוגיות לגפינים? תלמוד לומר "שדק לא תזרע" זרעה בכלל היתה ולמה יצתחה? להקישי אליה לומר לך מה זרעה מיהודה עבודה שבשדק ושבכרם אף כל שהיא עבודה. שבשדה ושבכרם.

הגמרא במועד קטן דנה בברייתא אחרת האוסרת קשוש בשביעית, ומקשה הגמרא שברייתא זו המתירה קשוש סותרת בברייתא אחרת האוסרת קשוש בשביעית. (מועד קטן ג ע"א):
וקשוש בשביעית מי שרי? והוא כתיב "והשביעית תשפטנה ונטשנה", "תשפטנה" - מלקשש "ונטשנה" - מלסקל. אמר רב עוקבא בר חמא תרי

קשהשי הוו חד אברויי- אילני וחד סטומי פיליג' אברויי אילן אסור סטומי פילי שרין.

בסוגיות הגمرا מובאים שני קרייטריוונים המגדירים את העבודות המותרות וה אסורות שביעית. הקרייטריוון הראשון הוא הקרייטריוון המובא בתורת כהנים- "עבודה בשדה ובכרם". הקרייטריוון השני הוא התירוץ של הגمرا לסתירה בין הקרייטרונות- "אברויי אילני וסטומי פיליג'". ניתן להסביר באחת משתי דרכיהם את היחס בין שני קרייטריוונים:

א. הקרייטריוון הבסיסי הוא "עבודה בשדה ובכרם", דברי חתורת כהנים, עבודה צו - אסורה. הגمرا, בתירוץ הסתירה, מحدثת קרייטריוון נוסף - גם עבודות שאין בשדה ובכרם אסורות כשם נעשות לאברויי אילני.

ב. שני הקרייטריוונים חופפים. הגדרת "עבודה בשדה ובכרם" היא עבונת "אברויי אילני", ו"עבודה שאינה בשדה ובכרם" היא עבודה "אוקמי אילני". (הגمرا בתירוץ הסתירה אינה מحدثת את החלוק בין "אברויי" לבין "אוקמי", שהרי חילוק זה הוא יסוד "עבודה בשדה ובכרם" שבתורת כהנים. הגمرا רק מحدثת שיש שני סוגים קשושים). מפשט הגمرا משמע יותר כהסבר הראשון, וכן סבירו טוב הראשונים, כפי שיתבראൾם. החסר השני בגمرا אפשרי אף הוא, ויש ראשונים שהלכו בכיוון זה. אולם ודאי שלא ניתן לומר, שככל עבודה "אוקמי" מותרת שביעית ממשום פסידא, دائיה הימי הקרייטריוון המובא בתורת כהנים, "עבודה בשדה ובכרם", נפל בבירור.

ניתן להזכיר הבנה זו גם מישתית אבוי. לדעת אבוי, הברייתא בוגمرا ובתורת כהנים דנה בהגדרות העבודות השבעית מדאורייתא, ולפי הברייתא כל "עבודה בשדה ובכרם" אסורה שבשביעית-EDAURIYITA. קושיות הגمرا ותירוץ- הסתירה בדיון קשוש, והຕירוץ שמחולק בין "אוקמי אילני" ו"סטומי פיליג'". מקובלים לכך גם לאבוי וגם לרבה. מוכח שהחילוק בין "אוקמי" ובין "אברויי" הוא אף אם תולדות אסורות מדאורייתא (לאבוי). ועל כרחך, دائم הואה מדיון "במוקם פסידא לא גרו רבנן". [אולם ראייה זו אינה הכרחית. הריטבא ונראה שבשביעית אומר- דקושית הגمرا היא רק אליבא דרבא. אליבא דרבא אין קוישא כלל, כיון שניתן לומר שהתורת כהנים מתיר קשוש מדאורייתא והברייתא אסורת מדרבנן].

ההסברים הנ"ל ביחס בין "עבודה בשדה ובכרם" לבין "אוקמי אילני ואברויי אילני" מבוססים על הגדרת "עבודה בשדה ובכרם", הגדרה חנתונה בחלוקת בין הראשונים. ביאור מפורט של שיטות הראשונים لكمן בפרק ד.

ג. דיוון בוגمرا בעבודה זרה ובירושלמי שביעית

ניתן להזכיר על דברינו מהגمرا בעבודה זרה: החלוק בין "אברויי אילני" לבין "אוקמי אילני" מובא גם בוגمرا בעבודה זרה (ע"א), ושם ממשמע, לכארה, שחילוק זה הוא הקרייטריוון היהודי לפיו נקבע דין המלאכות בין בעבודות בשדה ובכרם, ובין בעבודות שאין בשדה ובכרם. נעיין בוגمرا בעבודה זרה, בירושלמי-שביעית, המקביל למקרה

בעבודה זורה, ובפטקי הרכבת'ם, וגענה על קושיא זו (בעבודה זורה נ"ע"א) : אלא זיהום איזוחות קא קשיא ליה, דקטני: "מתליען ומזהםן בשבייתו", רמיינהי "מוחמין את הנטיות וכורכין אותו וקוטמן אותו מעשיון להם בתים ומשקין אותו עד ראש השנה", עד ראש השנה אין בשביית לא! ודלא מ' כדרב עוקבא בר חמא דאמר רב עוקבא בר חמא: תרי קשושי' הו: חד לאברויי אילנא ואסור חד לסתומי פילוי ושרוי, הכא' נמי תרי זיהמוני הו: חד לאוקמי אילני ושרוי חד לאברויי אילני ואסורה.

בגמרא במודע. קטן מצאו את החילוק בין "אוקמי" לבין "אברויי" רק בעבודה שאינה בשדה ובכרם. אולם הגמרא בעבודה זורה מחלוקת בין "אוקמי" לבין "אברויי". אף בזיהום שהוא, לכארה, "עבדה בשדה ובכרם". מוכח 'מכן' שככל עבדה לאוקמי אילני מותרת, והחילוק בין "עבדה בשדה ובכרם" לבין "עבדה שאינה בשדה ובכרם" אינו תקף. דיון יסוד בוגמרא בעבודה זורה מצריך עיון בסוגיא בירושלמי בשביית פרך בהלכה פ. בירושלמי מובאת הסתיריה שהובאה בוגמרא בעבודה זורה בין המשנה בשביית בין חבריתא, אולם התירוץ של הירושלמי שונה :

מוחמין את הנטיות ... עד ראש השנה אבל בשביית עצמה זיהום אסור. מתניתין דברי, ברם כרבנן מוחמין מתליען בשביית אבל לא במודע ... ומתניתין דידן האסורה זיהום בשביית היא: משנתו של רבי, אבל רבנן מתירין, זיהום בשביית, כי שمفorsch בברייתא ומקשת הירושלמי על שיטת רבנן מה בין המוחם לעשויה לה בית (מדוע רבנן חולקים על רבי בזיהום, ומתרין בשביית, ולא מצאו שם חולקים על איסור עשיית בית לאילן ומתרץ הירושלמי) המוחם איינו אלא כמושיב שומר בית עשויה לה צל והוא גדייה מחמתון. (שאליל הירושלמי על פשט משנה בפרק ד' תמן תנינו: "המבקע בזיות לא יחפה בעפר אבל מכתה הוא באבני וקשיין" רבי יונה אמר רבאי אבונה בזי מה בין קשיין מה בין עפר, קשיין איתן אלא כמושיב שומר, עפר עשויה לה טינה והיא גדייה מחמתה).

הירושלמי מחלוקת בין "מושיב שומר" לבין "עובדת שעשויה שהיא גדייה מחמתן". חלוקה זו זהה, בפשטות, לחילוק הבהיר בין "אוקמי אילני" לבין "אברויי אילני". אולם הירושלמי צריך עיון כיוון שחילוק זה מופיע בירושלמי פעמיים. בפעם הראשונה חילוק זה בא להסביר את שיטת רבנן המתירין זיהום בשביית, ואוסרין עשיית בית לאילן. בפעם השנייה חילוק זה מסביר את המשנה בפרק ד' שהוא בפשטות גם אליבא דרבי. במקרה, כיצד ניתן להסביר את המשנה בפרק ד' לאור החלוק בין "מושיב שומר" לבין "עובדת שעשויה גדייה מחמתן", והרי רבי איינו מקבל חילוק זה, שהרי הוא אסור זיהום, למורות זיהום הוא "הושבת שומר".

על כרחך שיש שני סוגי שומרים של "הושבת שומר", ובעוד זה שעשויה גדייה מחמתן. רבנן סוברים שככל מלאכה שהיא "הושבת שומר" פטור עליה, והם מחייבים רק על עבודה של השבחה. ואילו רבי אסור בשביית כל עבודות הקרקע, בין עבודות קיום ובין עבודות השבחה,

והוא מתייר "הושבת שומר" רק בעבודות שאין מעבירות הקרקע. זיהום הוא אחד מדריכי הטיפול הקונוציוניали, בעצים, לפיכך הוא עבודה האסורה בשביעית, למרות שהוא עבודה לאוקמי. כיסוי הבקע אינו חלק מהטיפול הקונוציוניали, שהרי רק במקרה של בקע יש לעשותו, לפיכך הוא מותר אף ליום רביעי. אמנם שכיסוי הבקע מועל לטש ומהזקו - "עשה לה טינה והיא גדייה מחמתנו"- ההשבחה מדירה את הפעולה בעבודת הקרקע.

הגמרה בעבודה זורה מחלוקת. בין זיהום שמרתתו "אוקמי אילני" לבין זיהום שמרתתו "אברויי". הראשונים חולקים בשאלת: מהו הזיהום עליון. מדברת הגمراה. רשיי נדייה ומהמיich מסביר: "כשיש מכח באילן ונשרה קצת קלפתו מזדבקין שם זבל וקורשרין שלא ימותן" וכן מסביר גם הר' השביעית פרק ב' משנה ד דיא' מזהם. הרמב"ם. (בפירוש המשנה שם) מסביר: "דרך לסוך את הנטיעות בדבר שריחו מזוהם. כגון חחלתית, כדי שיריחם הרוח האוכל את הנטיעה ויתרחק ממנה". במסנה תורה מסביר הרמב"ם (שמיטה יובל פרק א הלכה ת): "לא יסוכן את הנטיעות בדבר שיש לו זוהמא כדי שלא יאכל אותו העוף כשהוא רך". הר' לחנונה זה ע"ט מסביר: "מזהמןן משקין את האילנות מים זבל". וכך ממש גס פירוש הרוא"ש בשביעית.

לפי הסבריו הרמב"ם, הן בפירוש המשנה והן במסנה תורה, יודאי שלפי הסבר הר' לחנונה, זיהום הוא בעבודה קונוציונלית בשדה, ומהיתרו בגמרה בעבודה זורה במקרה של "אוקמי אילני", מוכח帝王 אוקמי אילני מותר אף בעבודה קונוציונלית בשדה, שלא כהסביר דעתך. אולם לפי הסבר רשיי וחורי'ש זיהום אינו עבודה קונוציונלית בשדה, והרי הוא דומה לחיפוי בקע החזית באבניים ובकש, המותר לכליל עלמא. לפיכך לפי הסברים אין ראייה מהגמרה בעבודה זורה שמותר לעשות "עובדות שבשדה ובכרם" לאוקמי אילני.

בגמרה בעבודה זורה יש קושיא נוספת על הסבריו. הגمراה מקשה מזיהום על גיזום ומתרצת: "מי דמי זיהום אוקמי אילנא ושרי גיזום אברויי אילנא ואסור". לפי דבריו, הגمراה היתה צריכה לתרץ "מי דמי זיהום אינו עבודה. שבשדה ובכרם, גיזום עבודה שבשדה ובכרם".

אכן קושיא זו קשה, ופשטות הגمراה בעבודה: זורה היא כלל עבודה לאוקמי אילנא מותרת בשביעית. אולם קושיא זו אינה יכולה לדחות את האמור בתורת כתנים המובא בגמרה במועד קטן, שבה מפורש שככל "עובדות שבשדה ובכרם" אסורה בשביעית.

בראשונים שלושה כיונים בהסביר היחס בין הסוגיות (הכיונים אינם מפורטים בראשונים, אלא נזובים מישיותיהם העקרונית):

א. המושגים חופפים. "עובדות שבשדה ובכרם" היא עבודה לאברויי אילנא. ו"עובדות שנייה בשדה ובכרם" היא עבודה לאוקמי אילנא. לפי זה הגمراה במועד קטן ובעבודה זורה הם שני פנים של אותו הדין. (כך נראה לי דעת הריטב"א במועד קטן ג' ע"א)

ב. הגمراה בעבודה זורה אינה מכוונה שחילוק בין "אוקמי". לבו "אברויי" התקבל בזרחה בלעדית, היא נקתה בו רק לרבותה ואין כוונתה לבטל את חילוק בין "עובדות שבשדה ובכרם". בין "עובדות שנייה בשדה ובכרם". (כך נראה לי דסוביים רוב

הראשונים, כפי שיתבאר لكمן).

ג. הגמרות סותרות זו את זו, ולפיכך יש לדחות את הגمراה בעבודה זרה מכח הגمراה במנעד קטן. (זו שיטת חרמבי'ם הפותק את הגمراה במנעד קטן, ואינו מחלק בין שני סוגים הזיהום).

ד. דין מפורט בשיטות הראשונים

לחותחת דברי, ברצוינו לפרט את הראשונים כלשונם, כדי להוכיח שרוב הראשונים הבינו, שי"אוקמי אילני אין היתר כללי בעבודות שביעית, אלא היתר בעבודות שאינם בשדה ובכרים בלבד. הראשונים שפרשו דין אליהם ודביהם נמצאים בידינו הם:

1. מיוחס לרשי'י ותוספות (במנעד קטן ג ע"א)
2. מאירי (במנעד קטן ג ע"א ובעודה זרה נ ע"א)
3. ר"ז ונמקי יוסף (מנעד קטן ג ע"א)
4. ריבט"א (מנעד קטן ג ע"א)
5. תלמיד ר宾ו ייחיאל מפריס (מנעד קטן ג ע"א)
6. רמב"ם (שםיטה יובל ויש פרק א)
7. רשי'י (בעודה זרה נ ע"א)
8. ר"ח (בעודה זרה נ ע"א)
9. מהרי' בן מלכי צדק (שביעית פרק ד משנה ז)
10. ראי"ש (בתוספותיו מועד קטן ג ע"א ובפירושו לשבעית פרק ב משנה ב ופרק ד משנה ז)
11. ר"ש (שביעית פרק ב משנהות ב - ז)

1. שיטת המיוחס לרשי'י, ותוספות במנעד קטן

המיוחס לרשי'י במנעד קטן ג ע"א דיה אף כל בעודו מסביר את דברי הבריתא בתורת כהנים המתירה קשוש ועידור ומימן בנקעים משומשאים בשדה ובכרים, וזה לשונו: אף כל עבודה שתיה בשדה ובכרים. כגון כל חני פרטן יצא קשוש ועידור ומימן בנקעים ועוגיות שאינן בשניין כי. **סתומי פיל.** שמטstim בנקעים של אילן. **שרי' דאית.** בה משום פסידה. **אברויי אילני אסור.** דחו משום רוחה והאי דשרי' קשוש הינו סתום פיל והאי דאסיר הינו אברויי אילני.

לפי הבנת המיוחס לרשי'י 'עבודה בשדה ובכרים' היא עבודה שנעשית גם בשדה וגם בכרים. קשוש ועידור הן עבודות שאין נשות בשנייהם, ולפיכך הן אין מוגדרות כ'עבודות בשדה ובכרים'. אף על פי כן חכמים אסרו קשוש לאברויי אילני, והתירו רק קשוש לאוקמי, דעתה בה משום פסידה.

מוכחה מהמיוחס לרשי'י שצדלו להתיר עבודה שביעית צריך שני תנאים:

- א. שהעבודה אינה עבודה שנעשית גם בשדה וגם בכרים.
- ב. שהעבודה היא עבודה לאוקמי אילני, ויש בה פסידה.

[שיטת המיוחס לרשיי צריכה עיון, לדעתו "עובדת שבשהה ובכרים" היא עבודה הנעשית בשניות, גם בשזה וגם בכרכם. וכי פיסוג, קירסום ויזירוד הן עבודות שבשהה? ועיין תוספות ד"ה אף, ואין כאן מקום]

2. שיטת המאירי

ובשביעית. פירוש אף על פי שעבודות קרקע אסורה בשבועית, דזוקא בעבודה חשובה. כגון זריעה וחרישה זומירה וזיבול וקירסום... והדומים לאלו, שהן חשובות עד שגורמות את דרכן בפעם אחת. אבל עבודה שאינה חשובה, כגון השקאה לצריכה לעשות תמיד, אינה נאסרת. ומשקין ספרחין היוצאי מאליהם, שבמקומות פסידא לא גורו, ואפילו בזמן שהחייבת בשבועית נוחגת [בנ] מן התורה (מועד קטן בע"א ד"ה ושביעית).

"... ומכל מקום בשבועית רבוֹץ מותר. אף בשבועה לבן, אף לצורך מוצאי שבעית. ואין צורך לומר ערבית שבעית אף לצורך שבעית עד לאחר הביעור... (וע"א ד"ה כל השקאות)

כבר ידעת שעבודות קרקע אסורה בשבועית וכן עבודות האילנות, ואין לokin אלא על הזרעה והזרימה ועל הקצירה והבצירה, אבל שאר מלאכות, מכין אותו מכת מרדות, כגון חרש או כסח או נכס או עדר או קרסם או זירד; על דרך שפירשנו במלצת מועד קטן, ולא סוף דבר במלאות אלו אלא אף בדברים שאין נעשין להשביח האילן אלא לרפאו מאיזו טבה או להעמדן מתכנתו אסור, כיצד אין מטלען, והוא שאם נתגלו בו תולעים אין מעשנין תחתיו להמיתם, ולא מזוהמים והוא שכשחייה מכיה באילן ומהר כתליפתו היו כורכים שם זבל או איזה דבר שיש בו זהמא להעמיד לחותו וכורכיין אותו בה... (מאירי עבודה זורה נ"ע ע"א ד"ה נבר)

דברי המאירי מדברים بعد עצם. השקאה שהיא עבודה שאינה חשובה, מותרת במקומות פסידא. אבל עבודה חשובה, עבודה שדרכה בפעם אחת, אסורה אף במקומות פסידא, ואסורה אף כשמעניידה את האילן על מתוכנותו [איוקמי אילנאין].

לעת המאירי יש שני איסורים עבודה בשבועית: א. "עבודה שבשהה ובכרים"- עבודה חשובה- עבודה הנעשית פעמי אחת בשנה. ב. עבודה שבשהה שאינה חשובה- עבודה תדירה. "עבודה שבשהה ובכרים" אסורה אף במקומות פסידא. שאר העבודות מותרות במקומות פסידא. (המאירי מתייר רבוֹץ אף שלא במקומות פסידא, כיון שההשקאה אינה עבודה חשובה)

3. שיטת הר"ן והנמקוי יוסף

רבא אמר אפילו תימא רבנן, אבות אסר רחמנא זהיינו זרעה וקצירה בשזה לבן, זמירה ובצירה בכרכם, אבל תלותות כגון השקאת הגן ודוכחות לא אסר רחמנא ורבנן גוזר אתולדות ושרו להו במקומות פסידא.

מה זרעה מיוחדת וכו', פירוש והנ' מלאכות דלעיל חשובות הן ודי להזכיר פעמיים אחדת בשנה, דומיא זרעה וננטעה, אבל קשור והשකאה צריכה תדירים תדירים לא מקרים (חשיבות עבודה) [עבודה חשובה] ומותר לעשותן... רין מועד קטן בע"א - ג' ע"א ד"ה רבא, מה'

מהذיבור הראשון ממשמע, שכיוון שתולדות אסורות מודרבנן בלבד, לפיכך כל העבודות מותרות במקומות פסידה. "אבל תולדות כוונ השקאה הגן ודכוותה לא אסר רחמנא ורבנן גוזר אתולדות ושרו להו במקומות פסידה". אולם מהذיבור הבא מוכחת דברי הר' דין בחשקהה - זו העבודה שבדיבורו הראשון הוא התייחס במקומות פסידה. ועליה הוא אומר שהחיה מותרת כיון שאינה עבודה חשובה. מוכחה שצריך שני תנאים על מנת להתריר עבודה חשובה: א. עבודה שאינה עבודה. ב. מקום פסידה. אבל עבודה חשובה, זאת אומירת "עבודה שבשדה ובכרם", אסורה אף במקומות פסידה.

[дин השקאה צריך עיין בשיטות המאירי והרוי]: לעתם השקאה אינה אסורה מדאוריתנא אף לדעת אביי. ובגמרה משמע שלדעת אביי השקאה מותרת בשביעית רק בזמן הזה, שבשביעית דרבנן, לדעת רבבי, אבל בשבעית דאוריתנא השקאה אסורה. ושמא צרך לומר שרך בהוח אמינה של הגمرا, לפניו שידענו על דין "עבודה שבשדה ובכרם", הגمرا סברא שהשקאה היא דאוריתנא, אבל למסקנה השקאה היא מודרבנן בלבד, והוא מותרת אף בזמן שבשביעית דאוריתנא. (עיין עוד חזון איש שביעית סימן יז ס"ק ב, ד"ה כתוב הנמקוי יוסף).

4. שיטת הריטב"א

ובשביעית. יש פירושים כתובות בהן לא שנה שלחין ולא שנה בית הבעל כדאמר בגמרה אבות אסר רחמנא ולא תולדות ולא יתכן לפריש כן דחאה תנא ערביינהו במתועד ובסבעית. וכן מה שפירש רבינו שלמה זהה דתנן אבל לא מימי הקילון.-Amoud בלחו קאי, לא משמע כי מלשנא כלל... אלא ודאי מותניין כפשתה. ואף על גב דמדאוריתנא תולדות שרי והשקאה תולדה, חכמים אסרי תולדות בדבך. שאינו אבד ואסרו גם כן בדבר האבד דבר של טורה, עשווה כעין חולו של מועד בדבך זה... (מעוד קצת בע"א ד"ה ובסבעית) מה זרעה מיוחדת, פירוש שהיא עבודה רגילה וצריכה לשודות ולהשביטה [הערת המהדייר]: "ווארה דצורך לומר: לשודות ולרכמים" אף כל וכו'. ופרקין מודרבנן וקרא אסמכתא בעלמא. ואם תאמור והלא מנכס ומשקה כי הדדי נינחו והכא אסר לנכס' אפילו מודרבנן, והיכי שרייא במתניין החשקה. יש מתרצין שבריותא בבית הבעל. ולא נהיר, והכנון דנכוש טרחא רבה והשקאה דקילון דמאי.

סתומי פילי (אסור) [שרי]. פירוש שאינו אלא לאוקומי בעלמא שלא יכנס המשמש בין הבkusים ולא חסיבא עבודה, אבל יש קשור לחזק האילן ולהשבתו וחסיבא עבודה ואסור. (שם ג' ע"א ד"ה מה זרעה; סתום פיל)

הריטב"א אינו מסביר את היחס בין "סתומי פילי" לבין "אברויי אילן" מדין פסידה, אלא בחגדרת עבודה. "סתומי פילי" אינו חשוב עבודה, ואילו "אברויי אילן" חשוב עבודה. אולם, עדין צריך ביאור בדעת הריטב"א, האם "אוקמי אילני" ו"אברויי אילני" הם ההגדרות של עבודות המותרות וה אסורות בשביעית, או שמא חילוק זה תקף רק בעבודות שאינן בשדה ובכרם"; אבל " עבודות בשדה ובכרם" אסורות אף כמשמעותו לאוקמי אילני. נראה שnitן לענות על אלה זו מtopicם דברי הריטב"א בדיה מה זרעה מיוחדות. הריטב"א שואל: "ויאם תאמר ולא מנכש ומהקה כי הדדי נינה והכא אסור לנשך אפילו מדרבן, והיכי שריא במתניתין החשאה". קושיות הריטב"א "מנכש ומשקה כהדי נינה" צריכה ביאור, מה המשותף להשאה ולניקוש. דוקא? אויל ניתן לומר שתתיחן מלאכות קיום בלבד, ולפיכך מקשה הריטב"א מדע. השקה מותרת וניקוש אסור. מכאן משמעו שככל עבודות קיוס מותרת בשביעית. נתנו להוכיח תבנה. זו מהסבירו ללימוד של העבודות האסורות בשביעית: "מה זרעה מיוחדת, פירוש שהיא עבודה רגילה וצריכה לשודת ולהשניה אף כל וכיו". עבודה האסורה בשביעית היא עבודה השבהה.

תירוכזו של הריטב"א על קושיותו לגבי היחס בין ניקוש לבין השקאה משלים. את שיטת הריטב"א בעבודות בשביעית. וזו לשונו: "ווחנכו דנקוש טרחה וכחשתאה זקללו דמייא". הריטב"א מחדש שיש גדר נוסף לאיסור עבודות בשביעית- טרחה. ונראה להסבירו שאין איסור טרחה בשביעית זהה לאיסור טרחה במועד. במועד חכמים אסרו לטרחה בעבודות ממש קדשות המועד. בשביעית אין איסור טרחה, ואדם יכול לטרחה כל העבודות בכל עבודה: שאינה בשדה; אלא: שלדעת הריטב"א הטרחה מדירה את המעשה הנעשה, עבודות הקרקע.

לסיכום; לדעת הריטב"א יש שני גורמים המגדירים את עבודה הקרקע בשביעית:
א. עבודות השבהה. ב..טרחה. הריטב"א אכן סובר שرك עבודות השבהה מוגדרת כ'עבודה בשדה ובכרם', אבל הוא מוסיף קרייטריוון נוסף. קרייטריוון זה מסביר מודיע במשנה נמנות עבודות שונות כ העבודות בשביעית; למחות. שחן. עבודות. קיוס.

5. שיטת תלמיד רבינו יחיאל מפריס

ובשביעית: בוגרואה איך מאן דמוקי לה בשביעית בזמן הזה דרבנן הלך התינוו דבר האבד... וアイכא מאן דאמר דאפילו בזמן שהשביעית נהוג לא מיחיב. דאוריאנא אלא אבות ולא אתולדות, ולגביה שביעית לא שנא בית השלחין. ולא שנא בית הבעל שרי, דזה טרחה לא אסירה בשביעית אלא עבודות קרקע דוקא. (מועד קטו בע"א)

אף כל עבודה... והני אוכלחו שיכי בשדה ובכרם, נמוש. עדור. וכסוח שיך בשדה, כריסטום זורו ופיקסונג שייכי באילן, דחינו כרם; דכתיב "עד כרם זיתין", אבל קשוש וכל'הני דסוף הבבילה. אין עבודה לא בשדה, לא, לא אשבי. קרקע עביד להו, ולא עבודה שבכרם, דהא בגוף האילן לא עביד ולא מידי.

אברויי אילנא: לשון בריא וחזק, כשייש על שרשיו קרקע יותר מدائית חופה
ונוטלה ומסיר מעליו הצרורות, אי נמי כשתגלו השרשים מביא צוררות

זקדים ומיני עפר שטינה לכטוטם, ובזה האילן משבייח וקרוי עבותות קרקע.
סתומי פילי: שיטות גומות הקרקע, שתחת האילן ומלאן, ואין זה עבותות
קרקע שאין הקרקע משבחת בכך; וזה אילן עצמו אינו משבייח במלאה זו אלא
עומד במלתו שלא יכחיש כזו. (שם ג'יע)

מרביצין שדה לבן בשבעית: משקין אותו השקאה מועטת, ומירוי כדי
שיצאו ירקות בשבעית כדמותם בסמו.

כדי שיצאו ירקות בשבעית: ואכלם בקדושת שבעית קודם זמן הביעור,
והשקאה אינה עבותות קרקע בשבעית כדאמרין בריש פרקין, "יכול לא
יקשך תחת הזיתים ולא ימלא בקעים מים ולא יעשה עוגיות ... ומיתתי לה
תנא להתריא". (שם ו'יע)

תלמיד ריבינו יחיאל מגדרו שבשביעית יש שני איסורי עבותות. עבודה שבשהה, ועובדת
שבקרים. "עבודה שבשהה ובקרים" פירושו לדעת תלמיד ריבינו יחיאל, או עבודה שבשהה או
עובדת שבקרים. "עבודה שבשהה" היא כל עבודה שנעשית לחשביה השדה. "עבודה שבקרים"
היא כל עבודה שנעשית בגוף האילן. מפורש בדברי תלמיד ריבינו יחיאל מפרש שככל שעבודת
בין עבודה שבשהה לבין עבודה שבקרים, אסורה בשבעית, בין בעבודת השבהה ובין בעבודת
קיים, ורק ב"עבודה שאינה בשדה ובקרים", יש חילוק בין בעבודת קיוס לעבותות השבהה.

נקודה נוספת שישראל עליה בדברי תלמיד ריבינו יחיאל היא ההסביר מודיע "עבודה
שאינה שבשהה ובקרים" נאסרת ב'אברויי אילני'. לדעת הרין והמאירי ריבנן אסור אף
"עובדות שאין שבשהה ובקרים", וחთירו רק במקום פסידא. לדעת תלמיד ריבינו יחיאל כל
"אברויי" משבייח את הקרקע, והוו "עבודה שבשהה". הנפקה מינה בין ההסבירים היא
בחדורת "אוקמי אילני". לדעת הרין "אוקמי" הוא רק עבודה של פסידא, ולדעת תלמיד
ריבינו יחיאל כל עבודה שאינה משבייח את האילן מעבר לנוכחות מוגדרת כ"אוקמי אילני".

6. שיטת הרמב"ם

אינו לוקה מן התורה אלא על הזרעה או על הזמירה ועל הקצירה או על
הכירה...

כיצד החורש או החרופ לצורך הקרקע המסקל או המזבל וכיוצא בהן
משאר בעותת הארץ. וכן המבריך או המרכיב או הנוטע וכיוצא בהן מעבותות
הailנות מכין אותן מכת מרדות מדבריהם.

אין נוטען בשבעית אפילו אילן סרק. ולא יחתוך היבולות מן ailנות ולא
יפרע העlein וחבדים היבשים ולא יאבק את צמרתו באבק. ולא יעשן תחתיו
כדי שימושות התולעת. ולא יסוק את הנטיות בדבר שיש לו זהומה, כדי שלא
יאכל. אותו העוף כשהוא רך. ולא יסוק את הפגנו ולא ינקוב אותו ולא יכרוך

את הנטיות ולא יקוטם אותם ולא יטיג את חאלנות וכן שאר כל עבודות האילן. ואם עשה אחות מלאו בשביעית מכין אותו מכת מרדות... סוקריין את אילן בסקרה וטועני אותו באבניהם וודרין תחת הגנים. והמקשש' בזיותים אם להברות את האילן אסור ואם לסתום את הפעמים מותה.

משקין בית השלחין בשביעית והיא שדה הזורעה שצמאה ביוור. וכן שדה האילנות אם היו מרווחין זה מהו יתר מעשר לבת טאה מושcin את המים מיילן לאילן. אבל לא ישקו את כל השודה...

ומפני מה התירו כל אלה שams לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה. והוואיל ואיסור הדברים האלה וכיוצא בהם מדבריהם לא גרו על אלו שאין אסור מן התורה אלא אותן שני אבותות ישותי תולוזות שלחים כמו שבירנו (שמיטה ויובל פרק א הלכות ב- ๖).

בפסקין הרמב"ם מוכחת ללא ספק הטענה שנטענה לעיל, שאסור לעשות בשביעית את כל עבודות השודה והאילן אף עבודות לאוקמי אילני. הרמב"ם כתוב:

חוירש או חופר לצורך הקרקע או המסקל או המובל פיאזא בו משאר עבודות הארץ. וכן המבריך או המרכיב או הנוטע וכיוצא בזה מעבודת האילנות מכין אותן מכת מדבריהם.

משמעותו, שאסור מדרבן לעשות את כל עבודות הארץ וכל עבודות האילנות. בהמשך מפרט הרמב"ם את כל העבודות האסורות הנמנעות במשנה ובגמרא, וכן הוא מחלק בין "אוקמי" לבין "אברויי". רק בהלכה ז, כשהרמב"ם דן בעבודות המותרות, הוא מחלק בין הבראת האילן לבין טומם הפעמים. מוכח שהרמב"ם סובר שככל עבודות הארץ וכל עבודות האילן אסorbit שבשביעית, בין כהן נעשות לאוקמי ובין כהן נעשות לאברויי. רק עבודות שאין עבודות האילן, כגון עידור וכדומה, מותרות בשביעית, וגם הן נאסרות כהן נעשות להבראת האילן.

בhalcoth ח - י הרמב"ם מדבר על השקאה. מסכם הרמב"ם דיני השקאה בקביעה הבאה:

ומפני מה התירו **בל אלה** שams לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבה. והוואיל ואיסור הדברים האלה וכיוצא בהם מדבריהם לא גרו על אלו.

נראה לעניות דעתך, שבמילאים "כל אלה" מתכוון הרמב"ם להשקה בלבד, שהרי בהסבירו הוא מסביר רק את דין השקאה - "שams לא ישקה תעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שביה". לפיכך נראה להסביר שלדעת הרמב"ם יש שלושה דינים בעבודה בשביעית:
א. עבודות הארץ ועבודת האילן אסorbit בשביעית, בין עבודות לאוקמי ובין עבודות לאברויי.

ב. "עבודות שאין בעבודת שדה וכרם" מותרות כהן נעשות לאוקמי בלבד.

ג. השקאה היא "עובדת שבדה ובכרם", לדעת הרמב"ם, והיא הייתה אמורה להיות אסורה

בשבעית: אבל, כיון שהיא מדרבן; ויש במניעתה הפסד מרובה - שיונעשה הארץ מלחה וימות כל עץ שבתא", לפיכך היא הורתה.

הגדות: עבודות הארץ ועובדת האילן אינה ברורה ברמביים. אולי נראה לי לאMESS את הבנת פאת השולחן (סימן ב, בית ישראל אות יא) שהרמביים סוברים כי שיטת תלמיד רבני יהיאל, שעבודת אילן היא כל עבודה שבוגר האילן בלבד. אבל עבודה בקרקע לטוטבת האילן, אינה מוגדרת כעבודת האילן.

הדין הראשון והשני של הרמביים זהים. להבנת תלמיד רבני יהיאל מפריס. דין השקאה ברמביים שונה מדיינו של תלמיד רבני יהיאל. לזרע תלמיד רבני יהיאל השקאה אינה "עבודה שבשזה ובכרים"; והוא מותרת. מעיקרא צדינא... ולדעתי הרמביים השקאה היא "עבודה שבשזה ובכרים"; והיא הורתה רק מכח הפסד מרובה:

הסבירו של הרמביים הוא החסר התואם ביותר את פשט תגמיאה במועד קטן. מהגמרה עלות שלוש נקודות, שכולן אומצו על ידי הרמביים להלכה:
א. חקייטרין הבסיסי לפיו מבחןים בין העבודות המותרות לבין העבודות האסורות הוא "עבודה שבשזה ובכרים":

ב. חילוק בין "אברויי אילני" ל"סתומי פילי" הוא חילוק ב"עבודה שאינה בשזה ובכרים".
ג. השקאה מותרת רק בכלל פסידא.

7. שיטת רשיי:

ומזהםין. כיש: מכח באילן ונשרה קצת קליפתו מדבקין שם זבל. וקושרין שלא ימות ולא דמי hei. לאין מזבלין. דמועד קטן (ודף ג ע"א) דחותם. זבל זקרקע והוא עבודה שבשזה ובכרים.

אבל סכין שמן לגוזם. כדי שלא ימות האילן אם נגום קודם, لكن מלאכה שהיא עבודה: קרקע אסר וחטנה והע לאו מלאכת קרקע נינהו. דאוקומי אילנא בעלמא הוא שלא ימות. ואין משביחו לאילן אלא מעמידו בכמות שהוא. (עבודה זהה נע"א)

רשיי מגידיר "עבודה שבשזה ובכרים", עבודות השבחה. "אברויי אילני" הוא בכלל העבודות קרקע וairoו "אוקומי אילני" אינו משביח את האילן אלא מעמידו כמות שהוא, ולפיכך אין הוא מוגדר כ העבודות קרקע. מדברי רשיי עולה שי עבודה שבשזה ובכרים "איירויי אילני", הם מושגים חופפים. וכל עבודה לאוקמי אילני, אינה מוגדרת כעבודה שבשזה ובכרים". כן גם מפורש ברשיי האmittiy למסכת מועד קטן ג ע"א).

הראשונים שדנו בשיטות עד כה דנים בהגדות "עבודה שבשזה ובכרים" מראשוני אליעלים ארבעה הסברים בהבנת מושגזה:

א: רשיי ותוספות במועד קטן: עבודה שנעשית גם בשזה וגם בכרים.

ב. מאירין, ר' נמקוי יוסף: עבודות תקופתיות:

ג. רשיי ורייטבייא: עבודות השבחה.

ד. ר מב"ס (על פי הבנת פאת השולחן) ותלמידו חייאל מפריס: עבודה שבשהה ועובדת שבכרים. "עובדת שבשהה" היא כל עבודה שמשבילה את השזה. "עובדת שבקרים" היא כל עבודה שבגוף האילן.

המסקנה העולה מדברי הראשונים הדעים בהגדרת "עובדת שבשהה ובכרכס" חייא, שرك לשיטת רשיי כל עבודה לאוקמי אילוי מוגדרת כ"עובדת שאינה בשדה ובכרכס"- ומותרת. לשאר הראשונים שצוינו כאן יש עבודות לאוקמי אילוי האסורות: בשבייעת, כיון שהן "עובדות שבשהה ובכרכס".

8. שיטת רביינו חננאל.

מזהםין- משקין את האילנות מים זובל...

לאוסומי אילני ושרי (ר' ר' עבונה זורה ג'').
אלא היא קשיה ליה ... איני זיהום שביעית שרי: וזה תנין מזחמי
הנטיעות... עד ראש השנה. עד ראש השנה אין שביעית לא. ופרקין
כదאמר מר עוקבא בר חמא במסכת סוכה. תרי קישורי הוו... הכא)
ונמי תרי זיהום הוו חד לאברויי אילני: שעושין בו הרבה ואסור. וחוד

הר'יך סובר' שיזום הוא זיבול השדה. חילוק בין זיהום לאוקמי המotor בשבייעת, בין זיהום לאברויי האסור בשבייעת, הוא בין זיבול השדה כפי המינימום ה��ריאלי לקיום השדה, בין זיבול בכמות גודלה המעליה להשבחת השדה. משמע, שלדעת הר'יך חילוק היחידי בין העבודות המותרות לבין העבודות האסורה הוא האם העבודה היא עבודה לאוקמי אילני או עבוניה לאברויי אילני.

אולם יש לעיין גם בפירושו למועד-קטן. בפירושו למועד-קטן דין "אברויין" ו"אוקמי" מובא בשולי הדיוון**ב' עבודה** שבשדה ובכרם", ולא ממשע שמשוגים אלו חופפים. אולי ניתן לומר שלחצעת הריח יש הגדרה חדשה. **לי' עבודה** שבשדה ובכרם". הריח מקבל את הבנת הרמב"ם ותלמידיו רביינו יהיאל, שיש שני איסורים בעבודות שביעית. **"עבודה שבשדה"** ו**"עבודה שבכרם"**. אולם הריח מצטמצם את המושג **"עבודה שבכרם"**, **"עבודה שבכרם בלבד"** ולא עבודה שבאייל. כהנת הרמב"ם ותלמידיו רביינו יהיאל.

הסביר זה עליה מסוף דבריו: "מה זרעה מיזוחת עבודה שדות וכרכמים אף כל עבודה שדות וכרכמים למעוטי קשוש. וידור וביקוע עישון העבודה אילנות הן ולא עבודה שדות זורעים". הר'ח מחלק בין עבודה שדות וכרכמים לבין עבודה אילנות.

ייחו לרגע השרר זה אל שמי נסודות ניטפויות :

כללו של הדרישות. הרוח המשמשת את דברי הגדירה "מניין שאין מקריםינו ואין מזרדים ואין מפסיגון באילן". לפיה ההסבר חנוי להשמטה ברורה, הרוח לא גורס קטוע זה כיוון שהוא דן באילנות, שאינן כלל "ערונדה שרשdet ובררכ"'

ב. בריח יש סתירה בדין עישון. בתחילת דבריו הוא אוסר עישון, ובסוף דבריו הוא מתייר. לפיכך חטא בר הנייל ניתנו למלס ביו עישו בכרכם האסור מדיי "עבודזה שבשד זה וברעם". לבו

עישון באילנות המותר כיון שהוא נעשה לאוקמי. אילני, לפי זה הגمرا בעבודה זרה ופירוש הר'יך אתו שפיר. הגمرا שם דנה באילן. لكن הגمرا מחלוקת בין ניוזם וזיהום מדין "אוקמי" ו"אברורי", שהרי אילן אינו בכלל "עבודה שבשדה ובכרם". וכן הר'יך מותיר כל עבודה לאוקמי כיון שבאיילן כל עבודה לאוקמי מותרת. אולם לא ניתן להוכיח הסבר זה בודאות; ואכתבי צריך עיון.

9. מהר"י בן מלכי צדק

המהר"י בן מלכי צדק נפרשו לא ביאר לנו בצורה ברורה את דעתו בהגדרת העבודות המותרות וה אסורות בשביעית. אולם מפירושו למשנה אהרת ניתן לנטות ולעומוד על דעתו. המשנה (שביעת פרק ד משנה ח) אומרת: "המזונב בגפניים והקוץ קנים רבי יוסי הגלילי אמר ירחיק טפת, ר' עקיבא אומר קוצץ בדרכו בקדומים או במג'ל ובמגירה ובכל מה שירצה". ומפרש מהר"י בן מלכי צדק:

המזונב בגפניים. פירוש הקוטע מקצת גפניים להנביר בחן מלשונו "זינוב בר".

הרמב"ם חולק על מהר"י בן מלכי צדק, ולדעתו אסור לנוב גפניים כדי להנביר בחן. היה יתר במשנה הוא רק כשזונב עצים. אולם לדעת מהר"י בן מלכי צדק מותר לנוב גפניים כדי להנביר כחם, ולהעת ר' עקיבא, וכך נפסק להלכה, מותר לעשות בדרכו. זינוב גפניים בדרכו להגברת כח הגפניים הוא "עבודה שבשדה ובכרם" ואף על פי כן מהר"י בן מלכי צדק מתייר זאת בשביעית. מוכחה שולדעתו כל עבודה לאוקמי אילני מותרת בשביעית. אולם לשונו של מהר"י בן מלכי צדק צריכה עיון. אם היותר זינוב בגפניים הוא מדין "אוקמי אילני", מדוע מהר"י בן מלכי צדק כתוב: "להנביר כוחן", היה לו לפחות "הקטע מקצת גפניים כדי לקיים". (ועיין במשנה ראשונה המשביר את המשנה מדין "אוקמי אילני", אולם הוא נשאר בחרק עיון בלשונו של מהר"י בן מלכי צדק) לאחרוני התקשו מאד בדין זינוב גפניים, עיין משנת יוסף על אתר.

10. רא"ש

הרא"ש גילתה את דעתו בהגדרת העבודות המותרות וה אסורות. בשביעית במקומות שונים, בחלק מהם הוא סותר את עצמו בפרטיס שווים אבל בעקבות הדברים דעתו ברורה. אין מפרקין ואין מיבליין ואין מאבקין ואין מעשנין. מפרשין להו. בירושלמי... מאבקין. עושים לה אבק, מעשנין - מתננין. פירושו. עושים לה אבק, כגון אותו שהזיכרו בפרק מקום שנางו, בענין הרכבת דיקlein, מיטתי. אסא דרא ושברא דדפנא וקימחא דשעריו ומרתחיה להו ושדו להו אליביה; פעמים שעשנין אותו בכך כדי לפטמו, או למתק פירותיו... ובעורך פירש: מאבקין. מסירין האבק מעליו. ומעשנין - עושים עשן תחת האילן כדי שימושתו התולעים. וחלשון אינו נופל על זה הפירוש... ועוד באלו המלאכות אין בהם פטום האילן

אלא שמיית האילן ושמיית האילן שוי, כדאמרין בוגרמא, "אוקומי אילנא:

שרי" (תוספות ראי' שמודע קטן ג' ע"א ד"ה און מפרקיו).

הראי' סובר שכל עבודה לאוקמי אילני מותרת בשבועית, ולפיכך הוא מחויב להבנתו, לחלק על הראשונים בהסביר המשנה, ולהסביר שהעישן אינו ממועד להרוג את התולעים, מטרתו היא לפטם את הפירות.

הסביר זה תואם את פירשו למשנת "מזונב בגפניים", שהוא מפרש כפирשו של המהר"י בן מלכי צדק: "חוותכין זבונות הגפניים כדי שיעלה הגזע ויגבירו". אלס פירשו לעבודת "מעשנין" סותר את פירשו לעבודה זו בפיירוש המשנה, שם הוא מפרש כפирוש המקובל: "מעלין עשן תחת האילן להמית התולעים. שבוי". כנראה שחזר בו באחד המקומות, וצריך עיין.

11. ר"ש

המשנה בריש פרק שני דשביעית מונה את העבודות המותרות בתוספת שביעית, עד ראש השנה דשביעית. מסביר הר"ש מדוע עבודות הללו מותרות בתוספת שביעית ואסורות בשבועית עצמה:

וכל הנך מלאכות דשראנו הכא עד ראש השנה אף על פי שיש בהן שאין לצורך שיות לא גזoor בתוספת, מושם דאפילו בשבועית עצמה לא אסוריין מדאוריתא כדאמרין בריש מועד קטן ג' ע"א "ידאות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא" ואפילו בשבועית עצמה במקום פסידא כגון לחשות בית השלחין. משמעו הטעם דשי' מושם דתולדות בשבועית לאו: דאוריתא וקדום לא גזoor. (שביעית פרק ב משנה ב דיה מעדרין)

רבי שמעון אומר אף גוטל תוא את העלה מן האשכול בשבועית. ותנה קמא לא חתר אלא עד ראש השנה. בירושלמי (הלכה ב פריך דרי' שמעון אדר' שמעון מחלפה שיטותיה דרבי שמעון דתניין תמן מריסין באורzo בשבועית דברי' שמעון אבל לא מכсхין וכלה אמר הכנן שנייה היא שהוא כמציל מן הדלקה. בסוף פרקיין היא שנolia היהיא דלא מכсхין, כלומר שאון חוותcin עליון של אורzo מלשון לא. תזמור תרגום לא תכסח: ומשני דעתிலת עליון של אשכול איינו אברויי אילנא אלא אוקמי אילנא כדס המציל מן הדלקה אוקמי בעלמא הוא אבל גבי אורzo אברויי אילנא והוא, כי האי גונא

משניין במסכת עבודה זורה בפרק ר' ישמעאל ג' ע"א (שם דיה אף גוטלי) מזהמין את הגניות... עד ראש השנה. כיש שיכא לאילן ונשרה קצר קליפתו מדבקין. שם זבל וקושрин שלא ימות ומיוחז זוחא צרייך לומר דמחזק את האילן ומשביחו ומשמעו עד' ראש השנה אין בשבועית לא: ובמסכת עבודה זורה בפרק ר' ישמעאל ג' ע"א תניא "וימתליען ומזהמין בשבועית", ומשני הטעמים. תרי, זיהומי הוא חד אוקמי אילנא ושתי וחד אברויי

אלילנא ואסור ואף על גב דמבעודת אלילן. אסורה ליום לפני ראש השנה, הכא שרי שלא ימותו הנטיות. והנץ עבוזות דרבנן הם כדאמרין בראש מועד קטן אבות אסר רחמנא' תולדות לא אסר רחמנא' והכא לא גוזר. (שם משנה ד זיה מוחמי)

(הריש מסביר מדו"ר מותר לעשות את העבוזות המנויות במשנה בתוספת שביעית ממשום:) דאפילו שבשביעית עצמה לא אסורין מדאוריתא כדאמרין בראש מועד קטן וג ע"י) דAbort אסר רחמנא' תולדות לא אסר רחמנא. (הריש מודגים את חיבורו מדין רלונטיא לעניינו: ואפיפלו. שבשביעית עצמה במקום פסיווא כגון להשכות בית:

השליך משמע החטם דשרי. ממשום דתולדות שבשביעית לאו דאוריתא.

הריש מסביר שהשකאה מותרת שבשביעית כיון שבמקומות פסידא לא גוזר רבנן. הריש לא מזכיר לעניין השקאה דין "אוקמי אילני", אלא רק דין של מקום פסידא.

בביסטר שיטת רבי. שמעון המתיר ליטול את העלה מן האשכול שבשביעית, מסביר הריש שרבי" שמעון מחלק בין "אוקמי אילני" ל"אברוי אילני", ונטיית העלה היא "אוקמי אילני" ולכך מותרת שבשביעית. אולם רבנן, כפי שאמרו הריש בפירוש, חולקים וטוביים שאסור ליטול את העלה מן האשכול שבשביעית, למורות שזו עבודה לאוקמי אילני.

בביסטר "מזהמין" נזק תריש לדברי הגمرا בעבוזה זורה, והוא מחלק, בין זיהום ד"אוקמי" לבין זיהום ד"אברוי". הסבר זה אמרו הריש גם בשיטת רבנן, למורות רבנן. חולקים על רבי שמעון בדיון, נטיית עלה מן האשכול.

נראה להסביר שהריש מחלק, בדעת הבנ"בין "עבודה. שבשהה ובכרים", ובין "עבודה שאינה בשזה ובכרים". נטילת עלה מן האשכול היא "עבודה. שבשהה ובכרים", ולפיכך היא אסורה אף שהיא עבורה. ד"אוקמי". אולם זיהום שהוא הדבקתי צבל על מכת האילן, איןו "עבודה שבשהה ובכרים"; ולפיכך הוא מותר לאוקמי אילני. השקאה היא "עבודה שבשהה ובכרים", ולפיכך היא אמורה להיות אסורה שבשביעית, אולם חכמים הקילו בה. במקום פסידא (כשיטת הרמב"ם).

לחשלמת העניין יש להזכיר. נקודה נוספת. בדין מזוב: בגפניים. ראיינו את המחלוקת בין המתר"י בן מלכי צדק וחרא"ש. לבין הרמב"ם, מהר"ג בן מלכי צדק וחרא"ש: מסבירים שמזובים בגפניים כדי להגביר כחם, הרמב"ם חולק ומתייר לנובך כשריך. לעצם: הריש, למורות הרגלו לפרש כמהר"י בן מלכי צדק, נוטה פירושו, ומפרש שמותר לנוב בוגפניים רק כשריך לעצם.

ראו לצין שימושית: הריש. עולה נקודה נוספת בעלת ממשמעות גודלה להלכה למעשה. הריש מסביר מדו"ר מותר לעשות זיהום ד"אברוי". בתוספת שבשביעית. הסברו הוא שכיוון שהעבדות חלו. אסורת מדרבנן, הקילו בהן חכמים בתוספת שבשביעית. כדי שלא ימותו הנטיות. וכארורה קשה מדו"ר חכמים היו צרכיהם להקל; הרי אפשר לזהום בזיהום של "אוקמי". אלא על כרחך שיש מקרים שבהם לא ניתן לזהום זיהום של "אוקמי", ולא זיהום של "אברוי" האילן ימות, בתוספת שבשביעית מותר לזהום זיהום של "אברוי", אבל

שביעית עצמה אסור. מוכח מכאן שלזעת: הריש פולה של השבחה שבלעדיה יגרם נזק, והאילן ימות, פולה זו מוגדרת כ"אברויי" האסור בשביעית.

ת. דין בראשונים בסוגיות בתולת שכמה (בבא בתרא פ ע"ב)

ניתן להקשות על האמור לעיל: הרי זרים אלו סותרים את דבריו הראשונים בגמרה בבא בתרא פ ע"א שהרי הגمراה מסבירה מודוע אסור לקוץ בתולת שכמה מטפה ועד א' טפחים למורות שבhalbנות מקה וממך נאמר שказיצה בשיעור זה אינה מעילה לעז : מכאן ואילך לא מتأسي קשי לה ולא עליוי מעלי לה גבי שביעית עבדין מיד;

דודהי קשי לה...

ומקשימים: הראשונים והרי "אוקמי אילני" מותר בשביעית, ומודוע אסור לקוץ בשלא מتأسي קשי לה ולא עליוי מעלי לה. מתרצים הראשונים שיש ספק האם הקציצה מזיקה או מעילה, ואסור לקוץ מספק. מוכח מהראשונים ש"אוקמי" מותר אף בשביעית שבשזה ובירכם" קציצת אילן. אולם לא קשה כלל, מפורש ברבמ"ס: הולכות שטיח ווובל פרק א הלכה כא) וכן נראה בסבירות שחייבים לומר, שמותר לקוץ בתולת שכמה רק כאשרין לעצים. لكن אין במעשה הקציצה עבותה שדה, ומותר בשאיון משבייח האילן בקציצתו.

ו. סיוכום

פשט המשנה בפרק דמסכת שביעית הוא דגם עבודות לאוקמי אילני, כגון עישון, אסורות בשביעית: בגמרה: במודע: קטן דין "אוקמי אילני" ו"אברויי אילני", מובא לצדיו ובצילו של המושג "עובדיה שבזה ובירכם". בירושלמיידן "אוקמי אילני" ו"אברויי אילני" מובא בשלוש רמות שונות החולקות אחת על השניה: בשיטת רבי שמעון, בשיטת רבנן ובשיטות ר' רבנן. מוכח ש"אוקמי אילני" אינו מהוה קרייטרין יחד להתרת עבודות בשביעית שהרי רבי, שכדעתו אנו פוסקים, אסור עבודות שלדעת רבנן ולדעת רבי שמעון, חן עבודות ד"אוקמי".

המקור הבסיסי לבלעדיות קרייטרין של "אוקמי אילני", הוא: הגمراה בעבודה זורה, אולם ניתן להסביר: גمراה זו כך שלא תסתור את הגمراה במודע: קטן (הרמב"ס אכן חשב שהסוגיות סותרות, וכך הוא דחה את הגمراה בעבודה זורה מפני הגمراה במודע קטן).

בראשונים ניתן למצאו שני כיוונים מרכזיים:

א. הרמב"ס, הריש, המאירי, הר"ן; הנמקי יוסף ותלמידו רבינו יחיאל סוברים שככל "עובדיה שבזה ובירכם" אסורה בשביעית בין לאברויי ובין לאוקמי. החלוק בין "אוקמי" לבין "אברויי" הוא בעבודה שאינה בשזה ובירכם בלבד.

ב. רשי" וחריטב"א, ואולי גם מהר"י בן מלכי צדק וחרא"ש: הגדרת "עובדיה שבזה וניכרמן" היא עבודות השבחה, ולפיכך כל עבודה לאוקמי אילני מותרת בשביעית. לדעתם הגדרת "אוקמי" היא עבודה שאינה משבייח את השזה, ולאו דוקא עבודה של פסידה.

- הרמב"ם ושאר הראשונים הולכים בכיוון הראשון חולקים בשלוש נקודות:
1. בהגדרת "עובדת שבשהה ובכרם".
 2. בהסביר מודע ב"עובדת שאינה בששהה ובכרם" אסור לעשות עבודות ד'אברויי.
 3. בהסביר דין השקאה.

1. הגדרת "עובדת שבשהה ובכרם":

מיוחס לרשי: עבודה המשותפת לששהה ולכרם.
 מאירי; רין ונמוקי יוסף: עבודה חשובה, קרי: עבודה תקופתית.
 רmb"ס ותלמיד רבינו יהיאל: עבודה באילן או עבודה בקרקע.
 ר'ח: עבודה, כרם או עבודות קרקע. (הסבירו בשיטה זו. הוא בגדר השערה
 בלבד ואין מוכח)

2. הסבר לאיסור עבודה ד'אברויי ב"עובדת שאינה בששהה ובכרם":
 רין: חכמים אסרו כל עבודות הששהה, והתирו רק עבודות זפסידא.
 תלמיד רבינו יהיאל: עבודות אברויי מוגדרות תמיין כ"עובדת שבשהה ובכרם".
 נפקא מינט: הגדרת "אוקמי" לrin רק עבודה דחפסד. לתלמיד רבינו יהיאל
 כל עבודה שאינה משביחה.

3. הסבר דין השקאה:

רmb"ס ור"ש: "עובדת שבשהה ובכרם", ומותר רק במקום פסידא.
 ר'ין, מאירי, נמוקי יוסף ותלמיד רבינו יהיאל: "עובדת שאינה בששהה
 ובכרם", ולפיכך ניתן להתריר אף שלא במקום פסידא גמור.

3. סוף דבר

מסקנת המאמר היא חומרא גדולה בעבודות שביעית. אין להתייר בצורה-שיתנית כל
 עבודה הנушת לאוקמי אילנא, אלא יש לבחון כל עבודה "עובדת האם. היא מוגדרת
 כ"עובדת שבשהה ובכרם" לפי שיטות הראשונים, ולהתירה רק לאחר שקיים שני תנאים:
 מדובר ב"עובדת שאינה בששהה ובכרם", וזה עבודה לאוקמי אילני.
 אולם ניתן להתריר עבודות שביעית מדין אחר: לעיל צוטטה מחלוקת ראשונים בדיון
 השקאה, לדעת הרין, המאיiri והنمוקי יוסף השקאה הותורה כיון שהיא איננה "עובדת
 שבשהה ובכרם". הרמב"ס והר"ש חולקים, שהם מתירים השקאה למורות שהיא "עובדת
 שבשהה ובכרם", כיון שיש בה השקאה פסידא, ובמקום פסידא לא גזרו רבנן. לפי זה ניתן
 להרחיב היתר פסידא אף למקרים נוספים.
 כמו כן שיש נפקא מינה רבה בין היתר מצד "אוקמי אילני" לבין היתר מצד פסידא.
 "אוקמי אילני" אינו בכלל העבודה האסורה כלל, ולכן מותר לכתילה. פסידא הוא

בכלל העבודה האסורה, והוא יותר מכורה המצואות, ולפיכך יש להשתדל ל证实ם היתר זה ככל שניתן.

לא ניתן לסייעם ללא התייחסות לדברי החזון איש. החזון איש הבין כחינה המקובלת הסוברת שערונית עבودת "אוקמי אילני". מותרת בשבועית. אולם הוא סייג את דין "אוקמי אילני" בהגבלות רבות. (הגבלות אלו נבעו מהסבר להסביר מדוע עישון, זיהום וכדומה אסורים בשבועית) החזון איש (שביעית סימן יז, כו ד'יה שם שני) אוסר דבר דמייחל בעבודה, כגון עישון, אף בעבודה ד"אוקמי". הוא מעלה אפשרות לגזר זיהום ד"אוקמי" אותו זיהום ד"אברויי" (שם, סעיף יט ד'יה וחריש). כמו כן כותב החזון איש (יח, ד'יה מ"ק) שرك במאורעות של רבים התירו אבל פסידא דיחייל לא התירו אף במקומות פסידא. בסימן ב (סעיף ה ד'יה בסימן) מרחיק החזון איש לכת עוד יותר והוא כותב:

וגם בודדים המצויים לרבים לא הכל התירו, שהרי אסרו לעשן שימוש התולעת ולא יסוק להם שלא יאכל העוף...סתם ולא פירש מה התירו ומה אסור. למסקנה, הילכה למעשה, כותב החזון איש ששביעית נא, זו ד'יה ולכון :

ולכן במקומות הפסיד שימות כל עץ [או שיפסדו כל הפירות] יש לסמוק להקל בכל אלו, אך צריך לשקלול כל עבודה ועובדת אם יש בזה חשש שימוש העץ וכל שאנו אלא הרוחה אסור ואם אפשר להסתפק בפעם אחת אסור לעשות שתי פעמים, וכן חייבן לזבל ולנקש קדם ראש השנה תש"יב שלא יצטרכו לזבל ולנקש בשבועית ואף אם לא יספק כלל השנה כל מי לאפשר שימושו חייב למעט ...

נראה להסביר שלדעת החזון איש קשה להתריר למעשה מדין "אוקמי אילני", כיון שעל פי רוב בלתי אפשרי לאמוד את המצואות החקלאיות בזמנינו, האם היא נכללת באחת מההגבלות שחכמים הגבילו את דין "אוקמי אילני". לפיכך מותר החזון איש למעשה רק מדין - "במקומות פסידא לא גרו רבנן".

לפי זה מסקנת מאמרי קורובת למסקנות החזון איש, למורות החבול הבטיימי בהבנת הסוגיות. לモונר לציין שאנו להסביר מסקנות להילכה ממש מאמר זה. אין דברים אלו, אלא דברי תלמיד הדן בחילכה בפני רבותיו.